

Kant'ın Etik ve Hukuk Yasalarına İlişkin Anlayışı Bağlamında FETÖ'yü Yeniden Değerlendirme

Doç. Dr. Abdullah DURAKOĞLU*

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bolu / Türkiye,
adurakoglu06@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9687-8939

Prof. Dr. Hamit COŞKUN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bolu / Türkiye,
hamitcoskun@gmail.com, ORCID: 0000-00002-5509-87

Öz

Günümüzde herhangi bir dine dayandığını belirten cemaat, tarikat vb. toplulukların sayısı artmıştır. Kant, bu tür oluşumların bazılarını hakiki dinsel topluluk olarak görmez. Çünkü hakiki dinsel topluluk hiçbir evrensel ahlâk yasasına aykırı olanı kendisi için meşru görmez. Günümüzde Kant'ın hakiki dinsel olmayan topluluk anlayışına karşılık gelen en uygun örnek Fethullahçı terör örgütüdür. Bilindiği gibi FETÖ ülkemizde etkinliğini kaybetse de birçok ülkede eylemlerine devam etmektedir. Bu çalışmada ahlâk felsefesi tarihinin en önemli filozoflarından Kant'ın etik ve hukuk yasalarına ilişkin anlayışı çerçevesinde terör örgütü FETÖ ele alınmıştır. Kant yaklaşımında hakiki dinsel topluluklar Tanrı'yı, saygı gösterilecek evrensel yasamacı olarak görürler. Bu nedenle kendilerine yapılmasını istemedikleri davranışları başkalarına yapmazlar. Kant'a göre, yasaya saygı göstermek, insana ve aynı zamanda Tanrı'ya saygı göstermektir. Bu nedenle çalışmada Kant'ın etik ve hukuk yasalarına ilişkin anlayışına yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde FETÖ'nün bazı eylemleri (dinler

* Sorumlu Yazar. Tel: +90 543 615 41 99

arası diyalog süreci, 17-25 Aralık süreci, hain darbe girişimi) Kant'ın etiği bağlamında değerlendirilmiştir. Çalışmada, Kant'ın yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde bir dine dayandığını iddia eden FETÖ'nün, dua seanslarında bulunarak düzenli bir biçimde içerikten yoksun ilahi varlıktan dilek dilemekte olan ve sohbetler düzenleyerek insanları köleleştiren methiyeler okuyan uluslararası bir örgüt olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kant; FETÖ; Etik; Hukuk; Dinsel topluluk.

Reassessing the FETO in the Context of Kant's Understanding of the Law and Ethics

Abstract

The number of communities such as congregations and sects, which nowadays are based on any religion, has increased. Kant did not regard some of these formations as genuine religious communities because the true religious community sees no violation of any universal moral law for itself. Today, the most appropriate example of Kant's true non-religious community is the Fethullah Terror Organization. As it is known, although the FETO terrorist organization lost its effectiveness in our country, it continues its activities in many countries. In this study, the FETO terrorist organization is considered as one of the most important philosophers in the history of moral philosophy. In the Kant approach, genuine religious communities see God as the universal legislator to be respected. For this reason, they do not want others to do what they do not want. According to Kant, the respect for the law is to respect the man and also God. Therefore, Kant's understanding of the ethical and legal laws is included in the study. In the last part of the study, some actions of the FETO terrorist organization (inter-religious dialogue process, 17-25 December period, treacherous coup attempt) were evaluated in the context of Kant's ethics. In the study, it is concluded that FETO, who claims to be based on a religion when it is considered within the framework of Kant's approach, is an international organization which conducts praises sessions, regularly asking for help from the divine being deprived of the content and presenting them in prayer sessions.

Keywords: Kant; FETO; Ethics; Law; Religious communityli.

Extended Summary

Purpose

The main aim of this study was to analyze the FETO in the framework of the ethics and legal laws of the German philosopher Immanuel Kant, one

of the most important representatives of the moral philosophy. For this purpose, some recent actions of FETO have been analyzed. These are inter-religious dialogue, the 17-25 December process, and the treacherous coup attempt. Another aim of the study was to provide information about Kant's views on genuine and unreal religious communities and to reveal his view on congregations and tarikats.

Method

The study was started by searching the literature. For this purpose, the first-hand sources on Kant's ideas and sources (books, journals, thesis) written on FETO were scanned. The information obtained was analyzed and all of them were systematically synthesized. Within this framework, the FETO was analyzed.

Results

In the study, when it is considered within the framework of Kant's approach, it is concluded that the FETO, who claims to be based on a religion, is an international terrorist organization, which, in prayer sessions, regularly asks wishes or help from the divine being devoid of content, and organizes chats and the praises session to enslave people. When considered in the context of Kant's ideas, it was determined that the FETO could be considered as a non-genuine religious community.

Discussion

Turkey needs to take the necessary lessons from the 15 July 2016 treacherous coup attempt. In fact, this bloody action, was a product of many projects Turkey getting ready to invade the coup attempt. As it is known, especially in the Middle East, great powers have been in war for many years. However, the foreign forces do not wage these battles with their own armies, but through the terrorist organizations they use. This power of war in the Middle East continues today. Therefore, this coup attempt should not only be considered as a project to change management, but it is necessary to know what is really meant to be aimed at. It is also important to transfer this information to future generations through the training in order to raise a conscious generation.

Another aspect needs to be considered, after the treacherous coup attempt in the July 15, 2016, is that other religious communities of the Republic of Turkey is trying to staffing in public institutions and organizations.

According to Kant, the most important criterion of understanding which of these communities is true is whether they behave fairly or not others. If a religious community is approaching other people equally, this kind of community can be considered as true or real community. Today, it is difficult to say to all the religious communities a real or true community in Turkey. Therefore, citizens in Turkey need to be aware of these issues.

On the other hand, many countries such as England, France and Germany have reduced many risks such as cadres, enactment and impunity during Enlightenment period. However, there is still such a risk in our country. Because a portion of the people of Turkey, with Kant's phrase, let their minds as if they still have fallen by their own fault without maturity they live'. For Turkey to get rid of this situation, 'the glorious resistance' must be consistent with "a glorious awakening" (the passage of the enlightenment period).

Conclusion

It is known that the terrorist organization FETO approaches unjustly against other people and is radicalized enough to kill them. However, it cannot be said that the relations between the members of the organization themselves are moral in the Kant approach. He says that every human being is an end in himself, and that people should act in a manner that acts as a purpose. In the FETO there is an order against this idea. This organization, led by Fethullah Gülen, is organized through the consultant staff, the imams of the continents, the imams of the countries, the imams of the provinces, the imams of the provinces, the imams of the districts, the imam of the tradesmen, the imams of the districts, the house imams, and thus spread to the base. These people in the organization only act in accordance with the instructions of the organization and give orders to the subordinates again with the instructions. Thus, the dignity of people are ignored and each of the people in the organization is used as a gear of a big wheel. However, Kant does not consider any human being to be used as a tool.

At the end of the study, it is also understood that the most important representatives of German enlightenment is almost one of the most important teachings of Kant's political thought today's government expressed for Turkey. According to this teaching, it is wrong to dismiss the current manager, regardless of management style. In this context, it was concluded that Kant did not consider any coup and coup attempt legitimate.

Giriş

18. yüzyıla kadar hiçbir filozof Kant kadar özgürlük ve sorumluluk ilişkisini birbirleriyle ilişkilendirerek analiz etmemiştir. Ona göre, özgürlük olmasaydı etik olmayacağından etik ve hukuk yasaları da mevcut olmayacaktı. Bu bağlamda düşünüldüğünde Kant'ın, özgürlüğü en önemli değerlerden biri olarak gördüğü anlaşılmalıdır.

Benzer bir biçimde etik yasalar olmasaydı hukuk yasaları, adalet sistemi de mümkün olmayacaktı. Genel bir bakış açısıyla, ele alındığında, çalışmanın konusu olan etik, hukuk yasaları ve dinsel topluluk kavramlarının temelinde Kant'ın özgürlük anlayışı vardır. Ona göre, özgürlük her şeyden önce etik yasaların ortaya çıkmasına neden olur. Dolayısıyla özgürlük, etik yasaların mevcudiyetinin en önemli koşullarından biri olarak nitelendirilebilir.

Etik Yasaların Mevcudiyetinin Koşulu: Özgürlük

Kant'a göre, bir davranışın etik olup olmadığına ilişkin bir yargılamada bulunabilmek için o davranışın özgürce yapılması gerekir. Bilimlerin mantığına uygun olan doğadaki nedensellik yasasından farklı olarak "özgürlükle olan nedensellik" kavramını geliştiren Kant, fenomenler alanında etkisine rastlansa da özünde fenomen olmayan bir nedensellik ilkesi ortaya koyar. Bu ilkeye göre, evrendeki olaylar dizisi içinde başlatıcı neden olarak ortaya çıkan özgür nedenin kendisidir. Kant'ın özgür neden olarak adlandırdığı şey, insandır. Çünkü doğal nedensellik yasası dışında eylemlerde bulunabilmesi mümkün olan canlı sadece insandır. Özgür davranışlarda bulunma yeteneğine sahip olması, insanı hem doğa varlığı olmaktan çıkarmakta hem de özgür bir varlık yapmaktadır. Kant'a göre, özgür bir istence sahip olduğundan sadece insan özgür olabilir. Öyleyse özgür bir istenç, etki yapan bir şey olması yönüyle bir neden olarak düşünülmelidir. Bu bağlamda Kant'a göre özgürlük yapabilme, edebilme imkân ve kabiliyeti başka bir deyişle özerklik ya da pratik özgürlüğü olarak adlandırılabilir (Akarsu, 1998).

Kant'ın pratik özgürlüğü, kişinin kendisinin koyduğu yasalara uygun bir nedensellik olarak anladığı görülmektedir. Ona göre, evrende özgür bir varlık olduğundan geçerli etik yasalar vardır (Wood, 2005). Başka bir deyişle özgürlük olmasaydı, ahlâk yasası da olmayacaktı. Bu düşüncesinden anlaşılacağı gibi, Kant özgürlüğü, etik yasaların mevcudiyetinin koşulu olarak görmektedir. Bununla birlikte özgürlük, ancak etik yasalar yoluyla kendi gerçekliğini kazanmaktadır. Bu da özgürlüğün pozitif anlamı olarak nitelendirilebilir. Akıl sahibi bir varlığın doğa yasalarına sıkı sıkıya bağlı olmadığını iddia

eden Kant'a göre, sadece insanların ilkelere göre eylemlerde bulunma yetileri vardır. Başka bir deyişle yalnızca akıl sahibi varlık, özgür olduğundan ilkelere göre istemede bulunabilir (Kardeşler, 2014).

İnsanın akıl sahibi bir varlık olarak özgür olduğunu iddia eden Kant, insanın aynı eylemlerini hem özgür hem de etik ilkelere göre belirlenmiş olarak nitelendirmektedir. Onun bu düşüncesi ilk bakışta çelişkili gibi görünmektedir. Şüphesiz Kant da bu güçlüğü farkındaydı. O, kendi düşüncesinin çelişkili olmadığını şöyle kanıtlamaya çalışır: Eğer insanoğlu doğanın edilgen bir parçası olsaydı, başka bir deyişle özgür olmasaydı, insanları, nedensellik yasası gereğince doğadaki nedenler belirleyecekti. Ancak insanlar, akıllı olduklarından kendi kendilerine akılları yoluyla verdikleri yasalar tarafından sorumlu olmaktadır. Kant'a göre, özgür olmak, kendi koyduğu yasalar tarafından sorumlu olmaktır (Copleston, 2004). Eğer insanların istençleri zorunlu olarak bir yasaya uymak zorunda olsaydı insanlar özgür olamazlardı. Çünkü yasaya uyulmaktan başka bir şey yapılamazdı. Bu nedenle, "*İstenç ahlâk yasasına uymak zorundadır.*" ifadesi saçmadır. Çünkü mekanik zorunluluk, özgürlüğü dışlar. Ancak doğa yasaları zorunluluğu ifade ettikleri için "*cisimler doğa yasalarına uymak zorundadırlar*" denilebilir. Ahlâk yasası ise doğa yasasından farklı olarak "*şöyle yapmalısın*" şeklinde ifade edilir. Bu da bir tür zorunluluktur. Ancak ahlâk yasasındaki zorunluluk diğerindeki gibi mekanik değil, istemenin zorunluluğu ya da insanı yasaya uymaya yükümlü kılan bir zorunluluktur. Zira istenç, başka türlü de karar verebildiğinden yine de özgürdür. Bu çerçevede düşünüldüğünde insan istencinde ahlâk yasası ancak kategorik buyruk, başka bir ifadeyle koşulsuz emir olarak kendini gösterir. Doğa yasaları ise pratik yasalardan farklı olarak buyruk biçiminde olamazlar (Akarsu, 1998).

Kant'ın ahlâk metafiziğinde koşulsuz buyruğun özü 'iyi isteme'dir. Kategorik buyruk kendinden iyi olduğu için iyiyi gerçekleştirmekten başka bir amacı olmayan kendinde amaçtır. Bu yönüyle düşünüldüğünde iyiyi isteme, bir araç olarak değil amaç olarak nitelendirilebilir (Delice, 2012). Zira Kant (2013)'a göre, dünyada hatta dünyanın dışında iyi istemeden başka iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez. İyi isteme, etkilerinden ve bunun sonucunda ortaya çıkabilecek başarılarından değil, sadece isteme olarak iyidir. Başka bir deyişle iyi niyet tek başına da iyi olarak nitelendirilebilir.

Kant'ın bu düşüncesi kendi başına alındığında salt bir genelleme olarak görünür. Çünkü iyi bir istencin sınırsız olarak biricik iyi olduğunu söylemek,

onun düşüncesini anlamak için yeterli değildir. Bu nedenle Kant'ın 'iyi niyet'le ne demek istediğini açıklamak gerekir. Ona göre, iyi niyet, başka bir şeyle ilişki içinde değil, yalnızca kendi kendine iyidir. Örneğin, insanın mutlu olabilmesi ve haz alabilmesi için bir davranışta bulunmaya istenç göstermesi iyi niyet olarak nitelendirilemez. Bununla birlikte bir istencin yalnızca iyi eylemleri ortaya çıkarmasına neden olacağı için de iyi olduğu söylenemez. Çünkü iyi bir eylemde bulunmak istesem de fiziksel koşullar nedeniyle bu eylemi gerçekleştiremeyebilirim (Copleston, 2004). Örneğin, deniz kenarında yım ve bir çocuğun boğulmak üzere olduğunu fark ediyorum. Burada benim ödevim, Kant'a göre suya atlayıp çocuğu kurtarmaya çalışmaktır. Suya düşünmeden atlıyor ve çocuğu kurtarmak için elimden gelen her şeyi yapmaya çalışıyorum. Buna rağmen çocuk, çok su yutmuş olduğundan kurtulamıyor ve boğularak hayatını kaybediyor. Kant'a göre, bu durum benim eyleminin ahlâkî değerine hiçbir biçimde gölge düşürmez (Cevizci, 1997). İyi niyet, istediği sonuca ulaşamazsa da niteliğinden bir şey kaybetmez. O, adeta bir mücevher gibi kendi başına pırlıl pırlıldır (Heimsoeth, 2014). Çünkü istencimin iyi olduğu bellidir. Ancak bu istenci iyi yapan unsurun tam olarak ne olduğunu ortaya koymak gerekir. İstence uygulanan iyi kavramının anlamını aydınlatmak için Kant, ödev kavramından yararlanır. Ona göre, iyiyi istemek hem en büyük ödev, hem de eylemin ilkesidir. Kant, eylemin ilkesi ile ödev arasındaki bağı, koşulsuz (hipotetik olmayan) emir kavramı ile sağlar. İyiyi istemek en büyük ödev olduğundan ödevin kendisi de koşulsuz emirdir (Copleston, 2004; Delice, 2012).

Etîğe Uygunluk Ölçütü: Ödev Duygusundan Doğan Eylem

Kant, ahlâkî bir eylemin zemininde yer alan niyet ya da motifleri maksim olarak adlandırır. Maksim, eyleme karar verdiren ilkedir. Bu ilkeler, ödev duygusunun ürünü olmalıdırlar. Bu ödevler ise "*Her zaman doğruyu söylemelisin!, Kimseyi öldürmemelisin!*" türünden koşulsuz emir cümleleri olmalıdır (Cevizci, 1997). Bu bağlamda düşünüldüğünde ödev, yasaya saygıdan dolayı gerçekleştirilmesi gereken bir sorumluluk olarak tanımlanabilir. Örneğin, bir insan şartların baskısıyla tutmaya eğilimli olmadığı bir söz verebilir mi? Burada sorun, yalan yere söz vermenin ahlâkî olarak doğru olup olmadığıdır. Burada önemle ele alınması gereken durum ise yalan söylemeye niyeti olan birinin dahi yalan söylemenin evrensel bir yasa olması niyetine sahip olamayacağıdır. Çünkü yalan söylemek evrensel olsaydı söz vermek diye bir şey olmazdı. Bu nedenle böylesi bir düsturun evrensel yasa olarak kabul edildiği andan itibaren kendi kendini yok edeceği dahi ispatlanabilir (Kardeşler, 2014).

Bu nedenle Kant (2013a)'a göre maksimler, genel doğa yasaları olacakmış gibi seçilmelidir. Maksim genel bir yasa yapıldığında ise kendisiyle hiç çatışmaz. Öyleyse onun en yüksek yasası şöyle ifade edilebilir: Hep aynı zamanda yasa olarak genel olmasını isteyebileceğin maksime göre eylemde bulun.

Örneğin bir insanın paraya ihtiyacı vardır ve onu, ancak geri ödeme sözünü vermesi koşuluyla elde edebilecektir. Ancak bunu yapamayacak olduğunu kendisi de çok iyi bilmektedir. Kant'ın felsefesi çerçevesinde düşününce böyle bir şeye teşebbüs eden kişinin dahi sözünde durulmayacağını bile bile söz verilmesinin evrensel bir etik yasa olmasını istemeyeceği anlaşılmaktadır (Copleston, 2004). Zira sözünde durmamak evrensel olsaydı, söz vermek gibi emanet vermek, borç vermek ve hatta bir insana güvenmek de olamazdı. Bu nedenle sözünde durmamak da yalan söylemek gibi evrensel etik yasa olarak kabul edildiği andan itibaren kendi kendisiyle çelişeceği aşikârdır.

Kant, insanın etik yasa ile ilişkisini “ödev” kavramıyla açıklar. Ona göre, ahlâksal bilincin en belirgin özelliği olan ödev, aynı zamanda iyi kavramıyla da ilişkilidir. Çünkü ödev uğruna davranan bir istenç, iyi bir istençtir (Copleston, 2004). Kant, iyi istencin ödevle ilişkisine göre insan eylemlerini, şu şekilde ayırır: 1) Ödevle aykırı eylemler, 2) Ödevle uygun eylemler. Kant, ödevle aykırı eylemlerin hiçbirinin belli bir amaçla yapılıp yararlı olsalar dahi ahlâkî olmadıklarını düşünür. Çünkü bu eylemler ödevle çeliştiklerinden bunların ödevden gelip gelmedikleri dahi söz konusu edilemez. Ancak bu, ödevle uygun eylemlerin hepsinin ahlâkî değere sahip oldukları anlamına gelmez. Bu nedenle Kant ikincileri yani ödevle uygun eylemleri kendi içinde ikiye ayırır: a) Eğilimden çıkan eylemler, b) Ödev duygusundan doğan eylemler. Kant bu iki eylemin birbirinden ayrı olduğunu göstermek için bir dizi örnek verir (Akarsu, 1998). Bunlardan biri de bakkal örneğidir.

“Örneğin bir bakkalın deneyimsiz müşterisini aldatmaması ödevle uygundur; çok alışverişin yapıldığı yerde, zeki tüccar da bunu yapmaz, herkes için değişmez bir fiyat koyar, öyle ki bir çocuk, başka herkes gibi, ondan alışveriş yapar. Dolayısıyla insanlara dürüstçe hizmet edilir, ancak bu, tüccarın bunu ödevden dolayı böyle yaptığına inanmamız için pek yeterli değildir; çıkarı gerektiriyordu bunu; ama ayrıca sevgiden dolayı, birini diğerine fiyat konusunda yeğlemesi için müşterilere doğrudan doğruya bir eğilimi olması gerektiği, burada düşünülemez. Demek ki eylem ödevden dolayı ya da doğrudan doğruya eğilimden dolayı değil, sırf bencil bir amaçla yapılmıştır.” (Kant, 2013a, s.12-13).

Kant'ın sözünü ettiği bu bakkal, etik yasayı ihlal etmekten değil, kazanmanın azalmasından endişe etmektedir. Bakkal, çocuğu aldatmış olsaydı ve bu

durum fark edilseydi belki de bakkal, çocuktan kazandığının çok daha fazlasını kaybetmiş olacaktı. Birçok insanın, böyle bir durumla karşılaşıldığında diğer bakkallardan alışveriş etmeyi tercih ettiği bilinmektedir. Bunu düşünerek hareket eden bakkal, çocuğu aldatmadı. Ancak bakkalın bu davranışının ödev duygusundan doğduğu söylenemez. Sadece ödevde uygun olduğu söylenebilir. Çünkü Kant'ın verdiği örnekteki bakkal, “koşulsuz kimseyi aldatmamalıyım” ilkesinden hareket etmemiştir.

Etik Yasaların Kaynağı ve Özellikleri

Kant, etik yasalarını, insana insan olmayı buyuran bir yasa olarak nitelendirir. Onun buyrukları hep, “öyle hareket et ki” ifadesiyle başlar. Kant'a göre, insanlar bu buyrukları yerine getirmekle varlık nedenine uygun bir biçimde yaşarlar (Heimsoeth, 2014). İyiyi isteme, insanı insan yapan bir yönelim olarak düşünüldüğünde etik yasası, salt istencin biricik belirleme nedenidir. Bu bağlamda ele alındığında etik yasa, en yüksek iyiyi, onun gerçekleştirilmesi ya da geliştirilmesini salt istencin nesnesi duruma getiren bir neden olarak görülmelidir (Kant, 2013b). Bu düşünce Kant'ın eğitim anlayışına da etki etmiştir.

Ahlâk, Kant'ın eğitim anlayışında en önemli yapı taşlarından birini oluşturmaktadır. Zira insanoğlunun belirli bir nezakete kavuşması, aklını kullanabilmesi ve bunu yaparken diğerlerine ve doğaya zarar vermeme hassasiyetine sahip olması onun edindiği ahlâkî değerlere bağlıdır. Kant için iyi bir insan yetiştirmenin yolu, disiplin ile ceza-ödül ikileminden ziyade maksimler ve bu buyruklara sadık kalınan temsillerdir (Kardeşler, 2014). Bu anlayış çerçevesinde değerlendirildiğinde Kant'a göre, etik yasalar, eğitim yoluyla insanlara kazandırılması gereken ilkeler olarak nitelendirilebilir. Öyleyse Kant'a göre, eğitimin en önemli alanı, karakter eğitimidir. Karakter eğitimi ise değerlerin ve ilkelerin sadece öğretilmesine değil, içselleştirilmesine dayanır.

Kant'ın ahlâk felsefesi, değerler üzerinde temellendirilmiştir. En önemli değerler, onur ve saygıdır. Kant'a göre, kendi başına amaç olmaları bakımından tüm akıllı varlıklar eşit onura sahip olmakla birlikte her akli davranış saygıya layıktır. Bu iki değer, ideal topluluk anlayışında bir araya gelir. Dolayısıyla bu âlemde her akıllı varlık, kanun koyucudur. Akıllı varlıkların tüm amaçları, tek bir ahenkli sistemde gerçekleşir (Wood, 2005). Söz konusu iki değer kaynağını akıl sahibi varlıkların kendilerine ve diğer bütün akıl sahibi varlıklara hiçbir zaman sırf araç olarak davranmamaları, kendi başlarına amaç olarak davranmaları yasasından alır.

Akıl sahibi bir varlığın kendisinin amaç olabilmesini sağlayan tek koşul ise ahlâklılıktır. Çünkü ancak ahlâk sayesinde insan varlığı, yasa koyucu olabilir. Böylece ahlâklılık ve insanlık, aynı şeyi sağlayabildiklerine göre, değerlidirler (Kant, 2013a).

Ahlâkı, doğadan ayrı olarak özgür iradeyle ilişkilendiren Kant, insanın hayvandan farklı olarak bir akıl öznesi olduğunu vurgular. Bir akıl öznesi olarak insan, şeylerden ayırdır ve şeylerin fiyatı varken insan ahlâk sahibi olması nedeniyle bir onura sahiptir. İnsandaki bu onur, onun akıl yoluyla ahlâk kararları almayı amaç koymasını gerektirir. İnsan, örneğin hayvan gibi sadece istekler ve eğilimlerle hareket edip yaşayamaz (Gürkan, 2018). İnsanoğlunun diğer varlıklardan farklı olarak bir özgürlüğe sahip olması, istek ve eğilimlerle yaşayabileceği anlamına gelmez. Aksine insan, bu özgürlüğünden dolayı sorumludur.

Görülüyor ki Kant özgürlüğü, ahlâk yasasının varlık nedeni, ahlâk yasasını ise özgürlüğün bilinme nedeni olarak formüle eder. Yasa koyma yetisi olan pozitif özgürlüğü otonomi olarak tanımlayan Kant, otonom (özgür) insanın diğer insanlarla ilişkilerindeki davranışlarını evrensel bir yasaya göre belirleme olanağına sahip olduğundan hayvanlardan farklı olarak erdem ve ödevlere sahip olduğunu iddia eder. Her ne kadar erdemler, insanın özgürlüğüyle ve dolayısıyla ahlâksal erdemiyle ilişkili olsa da toplumsal yaşam içindeki ödevler, yalnızca ahlâk yasası tarafından değil din, töreler, hukuk gibi bir takım dışsal yasalar tarafından da belirlenmeye açıktır. Kant, bu anlayış çerçevesinde hukukun kaynağı hakkında da bilgi verir (Esgün, 2017).

Hukuk Yasalarının Kaynağı ve Özellikleri

Kant'a göre, pratik akıl yalnızca kendi kendine değil, aynı zamanda başka iradelere de yasa koyabilme, başka bir deyişle 'ödev verme' yetisine sahiptir ve bu yeti hukuku var eder. "Ahlâk Metafiziğinin Temellendirilmesi"nden sonra kaleme aldığı "Ahlâk Metafiziği" adlı eserinde erdem öğretisinden önce hukuk öğretisini ele alan Kant, ahlâksal yasa koyma ile hukukî yasa koyma arasında ayrımı belirlerken aynı zamanda her iki yasa koyma biçimi arasındaki bağın nasıl kurulabileceğini de göstermeyi amaçlar (Esgün, 2017).

Hukuk ve ahlâk yasalarını birleştiren ortak özelliğin, her ikisinin de kaynağını özgürlük yasalarından alması olarak düşünen Kant, onları birbirinden ayıran özelliklere de değinir. Yukarıda da belirtildiği gibi ona göre, ahlâk

yasaları kaynağını “iyiyi isteme”den alırken, hukuk yasaları kaynağını daha çok ödevden alır. Hukuk yasaları, ahlâk yasalarından farklı olarak eylemin gerekliliğini öznel değil, nesnel olarak ortaya koyarak yasanın emrettiği eylemi ödev hâline getirir. Başka bir deyişle hukuksal yasa, dışsal bir otorite tarafından eylemi belirleyen yazılı bir yasa koyma edimidir. Dolayısıyla Kant’a göre, hukuk kuramı ile erdem (etiğe uygunluk) kuramını ayıran unsur, ödevlerin farklılığı değildir. Yasa koyma süreci ile bu yasaları ödev ile bağlayan itkilerin farklılığı bunların birbirinden ayrılmasına neden olur (Esgün, 2017).

Hukuk yasaları kaynağını ödevden alırken bir yandan da mevcut ödevlere uygun olarak tasarlanan (uygun olduğu düşünülen) yeni ödevler üretir. Böylelikle hukuk yasaları ve ödevler gittikçe birbirini daha da zenginleştirir. Kant’ın felsefesi bağlamında düşünüldüğünde ahlâkın evrensel olmasına rağmen hukukun neden evrensel olmadığı sorusuna bu noktada daha iyi bir cevap verilebilir. Çünkü ona göre, hukukun tek kaynağı, ödev değildir. Hukuk yasalarını belirleyen dinden ve gelenekten gelen birçok uygulama ve yasadaki söz edilebilir. Her insanın iyiyi istediğine ikna edilen bir insanın ahlâkı evrensel olarak nitelendirmesi tutarlı bir düşüncedir. Çünkü Kant’a göre, aklın yolu bir olduğundan her akıllı varlık onur ve saygı gibi unsurlara değer verir. Ancak hukuk yasalarını belirleyen unsurların önemli bir bölümü rasyonalite ile izah edilemeyecek kadar dışsal öğeler barındırır.

Öte yandan Kant, hukukî yasaların, ahlâkî yasalardan daha az bağlayıcı olması gerektiğini savunur. Çünkü hukukî ödev ve görevler, daha ziyade eylemin kendisiyle ilgilenirken, ikincisi eylemin arkasındaki nedene odaklanır. Hukuk ve ahlâk yasaları daha anlaşılabilir şekilde şöyle karşılaştırılabilir (Topakkaya, 1998).

Hukuk Yasaları	Ahlâk Yasaları
Yasanın dıştan korunması	Yasanın içten korunması
Eylemin kendisi	Maksim
Dar mükellefiyet	Geniş mükellefiyet
Dış zorlama	İç Zorlama

Ahlâkî İnanç ve Dinsel Topluluk

Kant dinî özünün, “ödevlerin tümünün ilahi emirler” olarak tanınması olduğunu söyler. Aynı zamanda dinî, tüm insanî ödevleri üstün gerçek varlığın veya Tanrı’nın aklî iradesiyle koyduğu şeyler olarak görür. Kant’a göre hakiki etik topluluk, ruhban sınıfı ile ruhban sınıfı olmayanlar arasında aşağılayıcı

bir ayırım yapmaz. Bu tür topluluklar, Tanrı'ya hizmeti, insanî ödevlerini yerine getirerek yaparlar, ilahî gücün takdirini büyü yoluyla kendine veya kendi tasarılarına döndürmeye yönelik batıl itikat nevinden çabalarda bulunmazlar (Wood, 2005). Görülüyor ki “halka hizmeti Hakk'a hizmet” olarak gören Kant, bazı dinsel (dinî kullanan) toplulukların bunun yerine sadece kendi tasarılarını gerçekleştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunduğunu ifade etmektedir.

Kant'ın yaklaşık üç yüz yıl önce sakıncalı bulduğu bu dinsel topluluklar, günümüzde de faaliyetlerine devam etmektedirler. Günümüzde bu türden dinsel toplulukların en tehlikelilerinden biri de şüphesiz Fetullahçı Terör Örgütü'dür.

Semavi bir din olan İslamiyet'e dayandığını iddia eden FETÖ, yapının lideri Fethullah Gülen'e bu dinin peygamberine ait bir otorite transfer etmiştir. Grubun lideri aldığı kararların kendisine ait olmadığını ve rüyasında doğrudan Tanrı'dan veya peygamberden emir aldığını belirtmektedir. Böylelikle peygambere ait tüm vasıf ve yetkiler örgütün liderine devredilerek, örgüt kendi projelerini gerçekleştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunan bir topluluk hâline gelmiştir (PAB, 2017).

Kant'a göre, bir dine dayandığını iddia eden bu tür topluluklar, düzenli bir biçimde içerikten yoksun ilâhî varlıktan dilek dilemekte ve insanları köleleştiren methiyeler okumaktadırlar. Öte yandan bu tür topluluklar, hiç de adilane olmayan bir biçimde yandaşlarını himaye etmekte ve insanlar arasında birliği sağlamaktan çok topluma nifak sokmaya neden olmaktadır (Wood, 2005). Kant'ın da vurguladığı gibi bu tür topluluklar, insanlar arasında kavga-ların önlenmesi adına giriştikleri birçok projeye sinsi planlarını uygulamaya sokmaktadır. Günümüzde bazı dinsel toplulukların bu amaçla uyguladıkları projelerden biri de ‘dinler arası diyalog projesi’dir.

Bilindiği gibi 1986 yılında Papa II. John Paul tarafından başlatılan dinler arası diyalog projesine en çok sahiplenen Fethullah Gülen ve onun liderliğindeki topluluğun üyeleri olmuştur. Fethullah Gülen, Papa II. John Paul'a gönderdiği mektupta, Papa'nın dinler arası diyalog misyonuna yürekten katıldığını ifade etmişti (Bayrakdar, 2007).

Avrupa'nın özellikle de Katoliklerin, Dinler Arası Diyalog çağrısını İslam dünyasına bir nevi dayattığı görüldüğünde bunun masum bir proje olmadığı anlaşılır. Çünkü kendileri tarafından en son ve pozitif din olarak görülen

Hristiyanlığa göre, İslam dinî sonradan uydurulmuş, Ortadoğu kökenli bidat dinidir. Başka bir deyişle Hristiyanlık öğretisine göre, İslamiyet, bertaraf edilmesi gereken yanlış bir inanç sistemdir (Musahan, 2016).

Katoliklerin başını çektiği ve Fethullah Gülen'in yürekten katıldığı dinler arası diyalog projesinin asıl gayesi, Batıların kendileriyle uyumlu bir Müslüman (İlmî İslâm) modeli oluşturmalarıydı. Böylece Batılılar, bu proje sayesinde içi boşaltılmış, zayıf bir İslâm modeli yaratacaklardı (Musahan, 2016).

Öte yandan Dinler Arası Diyalog Projesi'nin sözde Müslüman temsilcisi olan Fethullah Gülen, buradan aldığı itibarla nüfuzunu daha da artırdı ve böylece örgüt elemanları tarafından Mehdi/Mesih (semavi dinleri de birleştirme misyonuna da sahip olan) olarak görülmeye başlandı. Bu durum ise sahte mehdilik temelli bir radikalleşmeye neden oldu. "Son Kurtarıcı" olarak görülen Fethullah Gülen etrafında kenetlenen militanlar, uzun yıllar usulsüzlük yaptılar, sınav sorularını çalıp kadrolaştılar ve sonunda ise kitlesel kıyımları dahi gerçekleştirecek kadar radikalleşme süreci yaşadılar (PAB, 2017). Oysa Kant'a göre samimi dindarlar, Tanrı'yı saygı gösterilecek evrensel yasa olarak görürler. Tanrı'ya saygı göstermek, ahlâksal yasaya boyun eğmek, ödev uğruna davranmak demektir (Copleston, 2004).

Kant tarafından evrensel ahlâk yasasına göre aykırı olarak kabul edilmesi gereken tüm eylemleri, FETÖ üyeleri kendileri için meşru gördüler. Örgüt üyelerinin en çok yaptıkları eylemler arasında sınav sorusu çalmak, kumpas kurmak ve kadrolaşmak geliyordu. Kant (2013a)'a göre, bu tür eylemleri yapanlar dahi bu eylemlerin genel bir yasa olmasını istemezler. Çünkü böyle bir isteme kendi kendisiyle çelişirdi. Eylemimizin bir maksimumun genel bir yasa olması isteyebiliyorsak ancak bu tür eylem ahlâkî olabilir. Kant, bu düşünce çerçevesinde pratik emrin şu şekilde olması gerektiğini söyler: "*Her defasında insanlığa, kendi kişinde olduğu kadar başka herkesin kişisinde de sırf araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak davranacak biçimde eylemde bulun.*" (2013a, s.46)

FETÖ üyelerinin hemen hemen tümü benliğini örgüte veya gruba adanmış olduğundan araç olarak kullanılmaktadır. Her bir üye cemaate tam bir teslimiyetle bağlanmış olup, tıpkı lidere koşulsuz inandıkları gibi grubun kurallarını da hiçbir sorgulama yapmadan kabul etmişlerdir. Bütün benliklerini cemaate adayın üyeler, gruba yeni üyeler kazandırmak için tüm gücüyle halen çalışmaya devan etmektedirler (PAB, 2017). Bu bağlamda örgüt üyelerinin

birbirlerine karşı yaptığı eylemlerin dahi Kant yaklaşımında ahlâkî olduğu söylenemez. Çünkü Kant, hiçbir insanın araç olarak kullanılmasını uygun görmez. O, her insanın kendinde amaç olduğunu ifade ederek insanların birbirine amaç olarak davranacak biçimde eylemlerde bulunması gerektiğini söyler.

Fethullahçı terör örgütü, dışarıdan aldığı destekle en alçak eylemini 15 Temmuz 2016'da kanlı darbe girişimiyle gerçekleştirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihine geçen bir direnişle engellenen bu darbe girişiminde 248 vatandaşımız şehit edilirken, 2000'den fazla vatandaşımız da gazi olmuştur.

Kant'ın ahlâk ve devlet üzerine ünlü öğretilerinden birine göre, adil olmasalar bile, hatta yasaya uygun davranmayan adaletsiz yönetici dahi olsa itaat etmemek yanlıştır. Dolayısıyla Kant'a göre, ne kadar adaletsiz davranırsa davranırsın mevcut yöneticiyi yönetimden düşürmek her zaman yanlıştır (Wood, 2005). Kaldı ki FETÖ üyeleri, hiçbir eylemi ahlâkî saiklerle yapmamıştır. Çünkü sınav sorularını çalan, kendinden olanlara usulsüz para ve makam dağıtan hiçbir topluluğun böyle bir amaç edinmesi düşünülemez. FETÖ'nün ahlâkî kılıf olarak kullandığı en büyük eylemlerinden biri 17-25 Aralık 2013 operasyonlarıdır. Ancak kısa zamanda bu girişimlerin dahi örgüt eliyle mevcut hükümeti devirmeyi amaçlayan operasyonlar olduğu anlaşılmıştır.

Faaliyetlerini genellikle beyin yıkama merkezleri olan eğitim kurumlarından devşirdiği elemanlar aracılığıyla gerçekleştiren Fethullah Gülen, kendini, batı dünyasına dinî muhafazakâr akımın "ılımlı" karakteri olarak tanıtmıştır. Aslında ona "dinler arası diyalog" için çaba gösteren "ılımlı dinî lider" ve İslam coğrafyasında radikal hareketlerin yükseldiği bir dönemde "barışçı/ılımlı" kimliğiyle öne çıkarılan bir portre çizilmiştir. "Eğitimci kimliği" öne çıkarılarak bu görüntünün daha da güçlenmesi sağlanmıştır. (Şahin ve ark., 2018).

Eğitim üzerinden uluslararası bir örgüt inşa eden Fethullah Gülen, eğitimi bir amaç olarak değil, eğitimin kendisi ile ilgili olmayan hedefler için bir araç olarak kullanmıştır. Zira örgüte ait dernek, etüt merkezi, okul, üniversite ve dersane ile kendilerine bağlı olmayan eğitim kurumlarındaki öğrenciler, örgütün ağına düşürülmüş, ailelerinden kopartılıp beyinleri yıkanarak örgütün illegal amaçları için kullanılmışlardır (Şahin ve ark., 2018).

Kant'a göre, hakiki dinsel topluluk, insanların beynini yıkayarak onları esaret altına almaz. Aksine insanların zihnini ve ruhunu özgürleştirir. Öte

yandan insanların yaptıkları işlere anlamsız sınırlamalar getirmez. Ancak Kant, bazı, kendilerini dinsel olarak nitelendiren toplulukların her birinin, aynı Tanrı'ya taptıkları farz edilse dahi, birbirlerini esaret altına aldıklarını, hatta öldürdüklerini ifade etmektedir (Wood, 2005).

Sonuç

Ahlâk felsefesinin en önemli düşünürlerinden biri olan Alman filozof Kant'a göre, bir insanın eylemi, ancak evrensel bir yasaya uygun olarak her insanın eşit bir biçimde onuruna ve saygınlığını göz önüne alarak ifa edilirse adildir. Hukuk sisteminin de amacı budur. Ancak Kant, bazı dine dayandığını iddia eden dinsel toplulukların üyelerinin sadece kendi üyelerine menfaat sağladıklarını, aynı dine mensup olsalar dahi diğer dinsel toplulukların üyelerini öldürecek kadar radikalleştiklerini iddia etmektedir. Bunlar hakiki dinsel topluluk olarak nitelendirilemez.

Günümüzde bu türden dinsel toplulukların en tehlikelilerinden biri de şüphesiz FETÖ'dür. Yıllarca yandaşlarının dahi onurunu ve saygınlığını hiç sayan bu örgüt, diğer insanlara karşı adilane olmayan bir biçimde yaklaşmış ve onları öldürecek kadar radikalleşmiştir. Bilindiği gibi FETÖ, en kanlı eylemini 15 Temmuz 2016'da hain darbe girişimiyle gerçekleştirmiştir. Tarihe "şanlı direniş" olarak geçen bu eylemde, 248 vatandaşımız şehit edilmiş, 2000'den fazla vatandaşımız ise gazi olmuştur.

Çalışmanın sonunda örgütlenme yapısı ve yaptığı eylemler bakımından FETÖ'nün Kant yaklaşımındaki hakiki dinsel olmayan topluluk biçimine karşılık geldiği görülmüştür. FETÖ'nün en çok yaptığı eylemler arasında kadrolaşmak, sınav sorularını çalmak, kumpas kurmak gelmektedir. Oysa Kant'a göre, hakiki dinsel topluluk din, ırk ve cinsiyeti ne olursa olsun hiçbir insana haksızlık yapmaz.

Çalışmanın sonunda ayrıca Kant'ın siyasi devlet düşüncesinin en önemli öğretilerinden birinin adeta günümüzün Türkiye'si için ifade ettiği görülmüştür. Bu öğretiye göre, ne olursa olsun mevcut yöneticiyi yönetimden düşürmek yanlıştır. Bu bağlamda düşünüldüğünde Kant'ın hiçbir darbe ve darbe girişimini meşru görmediği sonucuna da ulaşılmıştır.

Genel bir bakış açısıyla düşünüldüğünde, 15 Temmuz 2016 hain darbe girişiminden sonra da Türkiye Cumhuriyeti devletinin kamu kurum ve kuruluşlarında kadrolaşan ve bu kurumlarda kadrolaşmaya çalışan diğer dinsel toplulukların da yaptıkları faaliyetlerinin mercek altına alınması gerektiği

sonucuna varılmıştır. Almanya Kant, Leibniz gibi düşünürler sayesinde bir aydınlanma dönemi yaşayarak kadrolaşma, yandaşlara makam verme, darbe gibi birçok riski son derece azaltmıştır. Ancak ülkemiz için bunu söylemek güçtür. Çünkü Türkiye'deki insanların bir bölümü, akıllarını kiraya verdikleri için Kant'ın ifadesiyle halâ “*kendi suçuyla düşmüş olduğu ergin olamayış hâlinde*” yaşamaktadırlar. Bu durumdan kurtulmak için Türkiye'nin, “şanlı direniş”le uyumlu bir “şanlı bir uyanış” (aydınlanma dönemi geçirmesi) gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1998). *Immanuel Kant'ın ahlak felsefesi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Bayraktar, M. (2007). Dinlerarası diyalog ve başkalaştırılan İslam. *Journal of Islamic Research*, 20(3), 283-300.
- Cevizci, A. (1997). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Ekin Yayınları.
- Copleston, F. (2004). *Felsefe tarihi*. (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1988.)
- Delice, D. (2012). *Ahlak yasasından dünya yurttaşlığı tasarımına geçiş olanağı olarak Kant'ın özgürlük kavramı*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esgün, T. G. (2017). Kant'ın hukuk öğretisinde yurttaşlık durumuna geçiş ve izin verici yasanın olanakları. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 139-158.
- Gürkan, A. (2018). Kant'ın Ahlak Felsefesinin Ana Çizgileri. *Anadolu Gençlik Dergisi*, 223, 62-65.
- Heimsoeth, H. (2014). *Kant'ın felsefesi*. (T. Mengüşoğlu, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1967.)
- Kant, I. (2013a). *Ahlak metafiziğinin temellendirilmesi*. (İ. Kuçuradi, Çev.). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1982.)
- Kant, I. (2013b). *Pratik usun eleştirisi*. (İ. Z. Eyuboğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1989.)
- Kardeşler, K. (2014). *Immanuel Kant-yaşam felsefesi*. Ankara: Yason Yayınları.
- Musahan, A. Y. (2016). İslam itikadı açısından ‘dinler arası diyalog’un eleştirisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42), 1891-1943.
- Polis Akademisi Başkanlığı. (2017). *FETÖ çalıştay raporu, yeni nesil terör fetö'nün analizi*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Şahin, M., Tinas, M., Sarı, B., İrdem, İ., Şahin, Y., Kıyıcı, H. ve Öztürk M. (2018). *Uluslararası bir tehdit olarak FETÖ*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Topakkaya, A. (1998). Kant'ın Ahlak (iliğ)in Metafiziği adlı yapıtında etiğin temellendirilmesi. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 4, 69-78.
- Wood, W. A. (2005). *Kant*. (A. Kovanlıkaya, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 2005.)